

1. Baumgarten / Sigm. Jac. / Diss. de praestantia Religionis revelatae pro naturali, Halle 1743.
2. Bebelij / Balthaf. / Diss. de Civ. mortuis, Jena 1772.
3. Diss. de primogenitura ex mortuis rediivi, domini nostri Jesu Christi Grandif. 1743.
4. Behm / J. H. / Diss. de Laicis a lectione Scripturae sacrae non arceendis, Regim. 1742.
5. Clauswitz / Bened. Göttl. / Diss. de Auctoritate graphorum Bibliorum jactura, rei Christianae et innoxiae et utilitatis, Halle 1743.

NOVA DISQVISITIO 36
DICTI DIFFICILLIMI

ESAIAE LIIL. v. 9.

QVA
V I R O
MAGNIFICO SVMME VENERANDO EXCELLEN-
TISSIMO, AMPLISSIMO DOMINO
D O M I N O
IOHANNI CHRISTIANO
STEMLERO

S. S. THEOLOGIAE DOCTORI CELEBERRIMO
SVPERINTENDENTI ET PASTORI TORGAVIENSI
ADHVC MERITISSIMO, NVNC AVTEM IN SERENISS. DVCIS
SAXO-WEISENFELSENSIS AVLAM, VT ILLI A CONFESSIONIBVS,
CONCIONIBVS ET CONSILIIIS ECCLESIASTICIS SIT,
CLEMENTISSIME VOCATO

TANTAM SPARTAM
OBSERVANTISSIME GRATVLATVR
CHRIST. GOTTLOB FRIDERICVS WOLFF
M. A. ET AD D. PETRI CATECH.

L I P S I A E
EX OFFICINA LANGENHEMIANA.
M DCC XLII.

NOVA DISQUISITIO

DICTI DIFFICILLIMI

ESAIAE LIII. 7. 9.

974

V I R O

MAGNIFICO SUMME VENERANDO EXCELLEN-
TISSIMO, AMPLISSIMO DOMINO

DOMINO

IOHANNI CHRISTIANO

STEMMLERO

S. S. THEOLOGICAE DOCTORI CELEBRISSIMO
S. V. P. R. I. T. E. N. D. E. N. T. I. ET PASTORI THORAVIENSIS
ADHUC MERITISSIMO, QUIC AVTEM IN SERENISS. DACIS
SAXO-WERTIMBERGENSIS AVAM, UT ALII A CONSENSIBUS
CONCIONEVS ET CONSILIIIS ECCLESIASTICIS SIT
CLEMENTISSIME VOCATO

TANTAM SPATIAM

OBSERVANTISSIME GRATULATUR

CHRIST. GOTTL. FRIDERICVS WOLFF

M. A. ET AD. D. THEOL. CATECH.

F. I. E. S. T. A. R.

EX ORIGINA LANGENHEIMIANA

M. D. C. C. C. L. I. I.

VIR MAGNIFICE

Debitum, quo obstringor Nomini TVO
publica deditissimi animi mei documenta
exhibere, eo iamiam tempore, quo longe
meritissimam Purpuram, omnibus applaudentibus, a
Theologorum Facultate sumebas, obseruare tenebar.
Vinculum enim, quod in meum honorem TE cum
auctore huius scripti coniungit, simul vincit me, vt
TVAE conditionis particeps fiam. Magnus etenim
TVVS amor, atque beneuola in me indignissimum
memoria, qua hac in vrbe commorans me excepisti,
A 2 tanti

tanti valoris est, vt publicis celebrem laudibus. Quo et illud accedit, quod affinitatis gloria mihi relicta sit. Quod vinculum non solum apud TE, VIR MAGNIFICE, sed etiam coram vniuerso eruditorum coetu meum conatum purgabit, quod TIBI hac simplici meditatione gratuler, meumque sincerum gaudium de noua TUA Sparta attester. Sed idem illud impedit, ne merita TUA satis cognita, eximiamque TVAM in rebus diuinis cognitionem, quantum possem, laudibus extollam. Neque illud efficere potuisssem, sed silentio praeterire debuisssem, quia eloquentia disertissimus hoc munus in se suscipere debet. Officio itaque meo satisfieri duco, cum hoc impolito scripto gaudium meum debitum de noua TUA prouincia ostendens obtester, sinceris votis pro perpetua et immobili Nominis atque Splendidissimae Familiae TVAE prosperitate ac incolumitate impletum esse animum. Nec dubito, quin hocce propositum meum tanta benignitate, qua semper fruitus sum, excipias iudicando: vt desint vires, tamen est laudanda voluntas. Summus vero Episcopus et Pastor animarum nostrarum, qui semetipsum pro nobis tradidit, hisque in diebus vitam suam pro ouibus posuit, TE, MAGNIFICE, confirmet Episcopum, qui coetum eius pascit. Magis magisque exornet TE sapientiae, cognitionis, fortitudinis Spiritu, vt larga et profunda

profunda benedictione noua hac Sparta fungaris, et magnam victoriam semper deportes. Verba sua red-
dat quotidie per labia T V A efficacia, vt sermo de
cruce Domini nostri Iesu Christi beatus magis magis-
que peruulgetur, et T V O ministerio in istis regio-
nibus magnum afferat emolumentum. Imo crucifixus
quidem, nunc autem honore et gloria coronatus Ser-
uator noster imponat T I B I post sera tempora, quando
hac in militante ecclesia consumseris cursum, in suo
gloriae regno aeternae gloriae coronam. Hic Ser-
uator noster Iesus, cuius cognitio summa T V A est
sapientia, sit quoque hoc in scripto vnicus et vltimus
scopus. Considerans enim his in sacris diebus acer-
bissimam et meritoriam passionem Iesu Domini mei,
quod omnia, quae carissimo Sponso meo a monte
oliuarum ad eius sepulturam acciderunt, mea causa
atque pro mea salute facta sint, nec non videns, omnes
ac singulas meritoriae eius passionis circumstantias a
Prophetis antea fuisse annuntiatas; animaduerti, Theo-
logos nostros nullum adhuc sepulturae et custodiae
sepulcri Domini nostri vaticinium protulisse. Cum
vero locum difficillimum Esaiae LIII. com. 9. paulo
curatius sancte meditarer, statim in mentem veniebat,
annon his in verbis hae duae memoratu dignae passio-
nis Iesu nostri circumstantiae indicarentur et annuntia-
rentur? Quo magis hanc meditationem diiudicabam,

eo magis in eo confirmabar, verba ista de diuite et pio Iosepho, qui Seruatorem nostrum Iesum sepeliit, deque impiissimis Sacerdotibus, qui sepulcrum Iesu custodibus muniabant, esse intelligenda. Quo factum est, vt Summi Numinis ductu hancce meditationem literis consignarem, **TVAE**que, **VIR MAGNIFICE**, non vulgari cognitioni relinquerem. Nouam hanc appello disquisitionem, quia neminem adhuc scio, qui Esaiæ verba hoc sensu accepisset. Si quoque ab eruditis haec sententia iamiam sit proposita; summo tamen iure dicere possum, nouam esse, quia eiusmodi expositionem nondum legi, nec vnquam audiui. Quod si haec disquisitio ab eruditis accipiatur, soli Deo gloria est reddenda, qui ad nullius personam respicit, sed etiam impuberibus intellectum manifestat, sibi que eorum ore laudem praeparat. Si vero non nemo sit, qui huic expositioni repugnet, **TVI** Nominis auctoritas me tuebitur, qui de **TE** spero, fore vt hanc meditationem, quamuis non solidam, nec politam, tamen piam sincero aequoque iudicio accipias. Amori **TVO** candido, fauori et patrocinio vt in posterum me habeas commendatissimum, rogo. Dabam Lipsiae die VIII. Mart. M DCC XLII.

Verba ipsa, quae diuini Numinis auspicio exponam, in Esaiae
LIII. com. 9. huius sunt tenoris: **וַיִּתֵּן אֶת־רְשָׁעִים**
קִבְרוֹ וְאֶת־עֲשִׂיר בְּמוֹתָיו עַל לֹא־חָמַס עָשָׂה וְלֹא

Quae verba ita reddo: *Constituit autem Deus* **מְרַמָּה בְּפִיו** *impios Scribas et Sacerdotes ad sepulcrum eius custodiendum; et diuitem Iosephum in morte eius ad sepeliendum: propterea quod nullam rapinam fecerit, nec ullus dolus fuerit in ore eius.* In germanica lingua erit forsitan sensus clarior. *Gott verordnete aber die gottlosen Hohenpriester und Schriftgelehrten zu seinem Grabe, ihn zu bewachen; und den reichen Ioseph bey seinem Tode, ihn zu begraben: weil er niemand unrecht gethan hat, noch Betrug in seinem Munde gewesen ist.* Hoc tamen in scripto non ero prolixior in commemorandis huius difficillimi loci expositionibus, quia eruditus iam satis cognitae et vulgares. Vnicum meum propositum est, propriam meditationem Theologorum iudicio subicere, an sanctissimi Flamini menti conueniat? Nec enim partem aliquam horae consumsi in aliorum monumentis euoluendis, sed totum tempus propriis meditationibus tribui.

Ante omnia autem quaestio est eruenda, de quonam vates hoc **וַיִּתֵּן** pronuntiet, an de populo, an de Patre coelesti, an vero impersonaliter sit reddendum? Hanc quaestionem non prius decidendam esse iudico, quis nimirum ille **וַיִּתֵּן** sit, quam loquendi formulam illam **וַיִּתֵּן אֶת רְשָׁעִים** exposuimus. Quanta varietas enim significationis est apud interpretes, tanta quoque subiecti varietas perspicitur. Ab omnibus quidem concedendum est, verbi **וַיִּתֵּן** varias esse nec minus constructiones, quam ideas. Si quis phrasin ipsam vnice attendens locos parallelos vrgeat, ex quibus verum verborum sensum nos doceat; dabo quidem, quod argumentum a posteriori, non vero a priori, vti vocant, exinde sumi posset. Phrasin enim tres habere significatus perspexi. Prima propria et natua est idea, *dare vel tradere alicui aliquid*, quae Deut. XIX, 12. 1. Sam. XXIV, 4. 2. Sam. XVI, 8. 1. Reg. XVIII, 9. Esa. XXXVII, 18. Jerem. XII, 10. XXIX, 21. XXXII, 3. 28. XXXIV, 2. XXXVII, 4. 15. XLIV, 30. aliisque in locis legitur.

Secunda

Secunda idea est, *ponere aliquid in aliquid, etwas worauf setzen*, quam ideam imprimis Moses huic verbo imponit historiam commemorans, quomodo tabernaculi vasa ordinauerit, nec non Gen. XLV. v. 2. 2. Reg. XIX, 18. Tandem significat *constituere aliquid ad aliquid, etwas wozu bestimmen und verordnen*. Quo sensu Ios. VI, 24. XX, 8. Esa. XLIX, 6. LV, 4. Ierem. LII, 32. Ezech. XXXIII, 2. Cohel. VIII, 9. fumitur. Qui igitur periculum faciet, inueniet, has tres ideas verbis nostris tribui posse, id quod etiam interpretes fecerunt, qui hance et illam nobis protulerunt expositionem. Quae quoque, nisi a fidei nostrae norma discedant, tolerandae sunt.

Verum tamen sanctissimi Spiritus sensum capi posse, iudico, cum 1) totam oraculi huius summam obseruamus, et quis verus vatis nostri hoc in elegantissimo capite sit scopus, attendimus. Cum 2) antecedentia et consequentia cum nostris verbis exacte coniungimus, ex quibus cognoscimus, de quo hoc in commate sit sermo. Neque 3) vaticinium ipsum negligamus, quod Seruatoris nostri Iesu Christi passionem meritoriam praedicit. Hoc est, quia futuri Messiae eiusque passionis oraculum est, singulares circumstantiae rite sunt obseruandae, quae testimonia et characteres sunt, Iesum Nazarenum, quem vnicum et verum nostrum Seruatorem atque Expiatorem adoramus, promissum esse illum Messiam. Cum vero nonnulla oracula, quorum hoc praecipuum est, captu difficiliora videantur, quia stilo prophético proferuntur; ipsam Seruatoris nostri historiam conferamus, ex qua vaticinium clarum et explanatum redditur. Omnes quoque 4) voces exacte sunt diiudicandae, vt semper bene teneamus, quod, vt in omnibus sacris Pandectis, ita praecipuis in vaticiniis de Domino nostro Iesu, singula verba singulari et magno pondere a diuino Flamine posita. Hinc illa summa cura teneamus, eandem constructionem, qua diuinus Spiritus vsus est, asseruemus, nisi textus ipse aliam nobis exhibeat expositionem, aut fidei conformitas repugnet. Quae cautela imprimis tunc obseruanda, cum ex constructione ipsa singularis verborum emphasis apparet. Certe enim mihi persuadeo, multa esse sacrarum literarum loca, quae nobis obscura videntur, quia modum sanctissimi Flaminis scribentis negligimus, et sine urgente necessitate hanc et illam figuram in auxilium

rium vocamus, vt sensum aliquem extorqueamus. Qui vero, meo iudicio, praesertim in Prophetarum oraculis tenaciter ordinem et constructionem verborum retinet, et pia sinceraque meditatione diiudicat, qua ex causa Spiritus Sanctus hanc vocem hunc in modum, aliam aliter posuerit; sine dubio multa loca nobis adhuc difficiliora reddet clara et explanata. Hae itaque regulae mihi ipsi, in Iesu mei benedictione sint fundamentum et norma, ad quam hanc meditationem diiudicabo.

Supra dixi, huius phraseos sensum ex locis parallelis probari non posse, quia variae vocis נתן sunt ideae. Ex toto itaque verborum nexu sensus huius commatis est eruendus. Quod igitur primum scopum capituli huius attinet, describit sanctissimum Flamen per Prophetam, vel Euangelistam Veteris Foederis, vti summo iure Theologi illum nominant, duplicem nostri Seruatoris statum. Totum enim caput de Iesu mundi redemptore agere, ille negabit, cuius oculi, cum Iudaeis modernis, obscurati, et velamine Moysi tecti sunt, ne oculis apertis videat, nec auribus audiat. Sed quid mihi cum illis hominibus, cum praeterea satis demonstrata et fulta sit veritas, meaque consideratio ad vnicum nonum comma directa. Quo versu Exinanitionis Domini nostri Iesu status finitur, quod ex toto nexu satis clare apparet. Comma enim 1. ad 9. vsque describit summam Seruatoris nostri exinanitionem, et quidem a captiuitate vsque ad sepulturam. Reliqua verba com. 10. ad 12. depingunt statum Domini nostri Exaltationis, et quidem, quod post resurrectionem Rex spiritualis in aeternum sit regnaturus. Videtur quidem in com. 8. iam exaltationis status commemorari, quia dicitur: **מעצר וממשפט לקח ואת דורו מן ישראל** *ex coarctatione et ex iudicio sumtus est, quis autem aetatem eius eloquetur?* Si vero versum istum paulo curatius consideramus, perspicimus, vatem nostrum de infernalibus cruciatibus, quos Dominus noster in cruce perpeffus est, deque, non diu post, morte Redemptoris nostri vnice et proprie loqui. Sensus itaque vatis hic est: Maximus iste pastor et Seruator mundi infernales cruciatus et horrendum irati atque iustissimi iudicis iudicium perpeffus est, ex quibus deinde liberatus, cum animam suam manibus

nibus patris sui commendans expiraret. Haec tamen mors non est similis habenda aliorum mortalium morti, ac si de illo actum esset. Minime gentium! Non manebit in morte, sed in aeternum uiuet. Exspirauit enim non ut alii homines, qui proprium naturae debitum soluunt; sed nostrum causa hanc mortem in se suscipiens alienum debitum soluit. Apparet itaque, vatem nostrum omnia ordine proloqui, nostraque verba de sepultura Seruatoris nostri Iesu esse accipienda et intelligenda.

Scopus itaque huius vaticinii nos docet, hoc in versu vltimum exinanitionis Redemptoris nostri gradum describi. Verba vero nunc exponenda sunt, ut videamus, quis verus verborum sit sensus? Cautelae supra adductae, imprimis illa de antecedentibus et consequentibus ad veram viam nos ducent. In vnoquoque commate duo proponuntur, et passio seu gloria Iesu Domini nostri; et causa vel fructus passionis. Periculum faciam, ut res clarior reddatur. In com. 4. describuntur afflictiones, et contumeliae, quibus Seruator noster oneratus fuit; indicatur simul causa seu finis, quod aliena debita in se suscepit, et nostrum causa haec ludibria tulit. Quae contumeliae in com. 5. adhuc proferuntur, addita operatione, ut per istas a morbis anima nostra sanaretur. Qui modus in reliquis etiam obseruatur a propheta, hinc necessario fluit, eundem modum in nostro esse commate, quem verba ipsa docebunt. Reliqua enim verba causam antecedentis indicant, factum esse hoc ideo, על לא-תחמס עשה ה'א, מרמה quia nullam rapinam fecerat, nec dolus ullus fuerat in ore eius. Verba itaque prioris hemistichii neque de fructu passionis Christi Domini nostri, neque alio modo exponi possunt; sed tantummodo de parte seu gradu vltimo exinanitionis Seruatoris nostri. Subiectum igitur seu נתן est Pater coelestis, ויהוה qui ex com. 6. omnium nostrum iniquitatem et peccata in Dominum nostrum Iesum Christum iniecit, et sequenti 10. com. exprimitur. Ex quo cum 8. versu probari posse mihi videtur, Patrem coelestem hic esse subintelligendum. Imo, si expositio mea fundata, ut spero, nec vllus hoc in dubium vocabit. Quia neque populus, neque Pontifices, neque milites, neque Iosephus

ex

ex Arimathia ad id, quod Matthaeus de istis profert, semetipfos constituerunt; sed singularis erat Dei providentia, qui ab aeterno decrevit et constituit impios ad sepulcrum Servatoris nostri, ut illud custodibus servarent. Subintelligo autem in רשעים non milites, sed potius Phariseos ipsos cum Scribis et Senioribus. Expositio enim illa, quam Theologi nonnulli de militibus exhibent, quod impii appellentur, quia *nulla fides pietasque viris, qui castra sequuntur*, videtur mihi longe petita. Si vero de Scribis et Pontificibus exponamus, sensus est clarus nec coactus, quia isti erant sceleratissimi et impiissimi homines, qui sacrarum literarum periti illum reiiciebant, de quo sacrae Pandectae testantur. Ipsi convicti erant sua conscientia, Iesum Nazarenum esse Dei Filium, et tamen erant tam scelerato animo, ut Servatorem nostrum carissimum interficere conarentur, ipsamque plebem, in qua tanta cognitio de Christo non erat, incitarent, ut Iesus cruci affigeretur. Summa itaque emphasi hoc vocabulum a Spiritu diuino adhibitum est. Constituit etiam diuitem illum Iosephum ex Arimathia in morte eius, ut corpus Domini nostri Iesu Christi sepeliret, quod etiam in aeterno diuino consilio decretum et constitutum erat.

Supra iam iam exemplis illustravi, phrasin נתן את *constituendi* habere ideam, quod autem nostro in loco eadem sit ratio, ex com. 8. primum probabo. Sacerdotes meditabantur Servatorem nostrum Iesum crudelissime interficere, illumque in morte et post mortem summis ignominiiis afficere. Quem malignum animum vocabulum נזר perfecte exprimit, qui conabantur, ut summa vi radicitus arborum instar Iesum extirparent. Quam malitiam etiam in morte Domini nostri Iesu magis exercuissent, qui malo animo sepulcrum Servatoris nostri custodibus occupabant, nisi Deus ipse constituebat hos impiissimos homines ad sepulcrum eius. A Deo ipso iam antea decretum erat, ut ipsimet isti sceleratissimi homines sepulcrum custodirent ad testimonium in illos. Sibi quidem proponebant mala efficere, Deus autem sapientissimum et iustissimum Numen ad bonum finem dirigebat, ut obduratio et malitia eorum eo magis

magis manifestaretur. Eadem causa in aeterno diuino decreto constitutum erat, vt diues ille et pius Senator Iosephus ex Arimathia corpus sanctissimum Iesu Domini nostri curaret, illudque in morte sepeliret, quo inimicorum furor impediretur, et sepultura hac decretum diuinum ab illis impleretur. Bene quoque, si verba nostra hoc sensu accipiantur, com. 10. cohaeret: *nam Ioua*, qui constituit impios ad sepulcrum Messiae, et diuitem in morte eius, *volebat contereere illum morbo isto*. Non enim fortuito fiebat, vt Iesus Seruator tantis plagis, ignominiiis, et cruciatibus afficeretur. Non erat in potestate Phariseorum et Scribarum cum Christo Domino agere, quando, quomodo et quamdiu vellent; sed omnia iam in aeterno decreto Dei Trinuni constituta erant, *nam Ioua ipse contereere volebat Iesum Dominum nostrum hoc morbo*. Videtur mihi verborum connexio et expositio tam clara et natia, vt, nihil reiici posse, credam. Certe mihi etiam persuadeo, quod, si 8. et 10. cum 9. versu exacte considerantur, nulla alia textus nostri expositio reddi queat, quam ista, quae tamen omnia eruditorum iudicio libenter subiicio. Ita enim connexio est naturalis, verborum sensus sine vlla detorsione retinetur, videmus etiam, omnes circumstantias de passione et morte Seruatoris nostri clare et exacte in Veteris Foederis monumentis fuisse annunciatas.

Plurimum interpretis scriptorum propheticorum interest, istis in capitibus, quae de Iesu Christo agunt, ante omnia singulares circumstantias, quae de Seruatore nostro praedictae sunt, rite considerare. Nullum enim de passione et morte Domini nostri erit vaticinium, in quo non vna vel plures huius passionis circumstantiae proferentur, quarum reuelatio in aliis Prophetarum literis vel nulla est, vel non satis clara. Id quod ideo factum est, vt perfectissima circumstantiarum praedictarum impletio fidem nostram corroboret: Iesum esse Christum Dei Filium, et vt per hanc fidem vitam habeamus in eius nomine. Honorem quoque et gratias Deo meo refero, quod fidem nostram tam benigne et largiter corroborat, dum nec minimam passionis Domini mei Iesu circumstantiam omiserit, quam per Prophetas antea non annuntiaffet.

tiasset. Non quidem negandum est, fidem nostram de Iesu Christo confirmam adhuc esse, nec ab yllo aduersario, neque a Diabolo ipso spiritu mendacissimo destrui posse, quamuis circumstantia illa de sepultura Christi, quod a diuite facta, et Seruator noster in sepulcro suo a Phariseis sit custoditus, a Prophetis non fuisset annunciata. Satis nobis esset, quod ex nostro aliisque sacri codicis capitibus inuictis vaticiniis demonstrari potest, Messiam post mortem esse sepeliendum. Quia tamen omnes Theologi larga manu mihi dabunt, omnes ac minimas circumstantias, quae ab Euangelistis a conceptione Redemptoris nostri vsque ad ascensum commemorantur, Prophetas praedixisse. (Minimas autem dico nonnullas, non respectu valoris, quia nulla circumstantia parui aestimanda; sed humano more loquendi, e. c. nullum os Iesu contrafactum fuisse, vestimenta eius diuisa fuisse.) Quia itaque inquam, haec omnia praedicta sunt, num persuadere quis sibi potest, hanc memoratu dignam circumstantiam a Matthaeo consignatam Sanctissimum Flamen in vaticiniis non annuntiasse? Accedit et hoc, quod vates Esaias multis verbis passionem et mortem Domini nostri Iesu Christi praedicat, nonnulla etiam, e. g. Iesum nostrum maleficis adnumeratum fuisse, pro hostibus orasse, praedicat. Quia etiam hic sensus, quem verbis nostris tribuo, non coactus, sed ex ipsis verbis fluit; nulla mihi obuenit ratio, cur alium verbis imponamus significatum. Confirmor hac in sententia, cum obseruo, vnicum Matthaeum historiam istam de Sacerdotibus literis consignasse, cum tamen reliqui tres Euangelistae Iosephi factum commemorent. Statuo enim, bono consilio a diuino Flamine hoc esse factum, quo sine dubio nos docere vult, vt hanc circumstantiam bene consideremus. Sanctissimum Flamen, meo iudicio, in Iohanne hoc indicat, qui vnus ossium contrafactorum, et lateris Iesu, salutis fontis, aperti mentionem faciens haec memoratu digna verba apposuit cap. XIX, 35. 36. 37. *και ο εωρακως μεμαρτυρηκε, και αληθινη αυτη εστι η μαρτυρια κακενος οιδεν, οτι αληθη λεγεις, και υμεις πισεωσθε. Εγενετο γαρ ταυτα, και η γραφη πληρωθη, οσην ε συντριβησεται αυτη. Και παλιν ετερα γραφη λεγεις οφονται εις*

ov ἐξέκρυψεν. Cum itaque Spiritus Sanctus hanc circumstantiam per vnicū Mathaeum commemorantem singulari nota commendet; non dubito, quin etiam per prophetam nostris in verbis illam annuntiari voluerit.

Respiciamus tandem verba ipsa, eorumque numerum, videtur mihi argumentum exinde petitum esse firmissimum, meaque expositio sanctissimi Flaminis menti conformis. Diuinus enim Spiritus non sine causa posuit רשעים in plurali et עשיר in singulari. Numerus hic est quidem emphaticus, hoc est, singulare quid indicat, non autem figuratus. Cur enim quaeso nonolumus verba ista tali ordine, casu, numero, quo Spiritus Sanctus posuit, retinere, cum nulla adsit ratio illum negligendi? Singulari certe nota hunc locum designauit Spiritus veritatis, quod impios in plurali, et diuitem in singulari numero constituerit, vt bene consideremus, qui illi sint, et quid de illis proferatur. Quanta vis, quantaque emphasis in voce רשעים, si de Sacerdotibus exponamus, perspicitur? Impii illi, qui clauem diuinæ scientiæ habebant, sibimetipsis tamen illam occludebant. Impii, qui viam Dei non ignorabant, tamen illam abiiciebant. Impii, qui fati conuicti erant, Iesum Nazarenum esse Filium Dei, meditantur, illum occidere. Impii illi, quorum mens impia erat, cum sepulcrum Seruatoris nostri custodibus munirent, et ita apud sepulcrum malitiam et obdurationem manifestabant, dirigebantur a Patre coelesti secundum suam sapientissimam prouidentiam, vt nominis sui gloria, et Seruatoris nostri redemptio manifestaretur. Deinde nec obiter constituit sanctissimum Flamen vocem קבר sine praefixo, et במתו cum praefixo, quia duplex erat respectus. Illos constituere coelestis Pater non in sepulcrum Iesu nostri Seruatoris. Quae loquendi formula sensum obscurum redderet, nec Spiritus Sanctus posuit בקבר sed nute קבר, quo sine dubio nos edocet, alium hic esse sensum, quam in sequenti. Non male itaque particula אל vel ל לקבר, subintelligi potest, vt sensus sit, constituit impios illos Scribas ad sepulcrum Domini nostri, vt illud militibus custodirent. Diuitem autem constituit במתו in morte Seruatoris nostri Iesu, vt sanctissi-

sanctissimum eius corpus sepeliret. Satis clarum nobis erit, summa causa, summoque pondere has voces tali modo fuisse constitutas. Nec dubito, quin haec meditatio verbis perfecte respondeat.

Vnum vel alterum quidem quis mihi obiiciet, obscuram esse hanc expositionem, siquidem ad לשמרו רשעים vox et ad במותרי לקברו vox esset addenda, hanc tamen insolitam locutionem ellipticam non esse admittendam. Videtur quidem hoc dubium fundatum, qui tamen non ignorat, hanc esse enunciationem propheticam, qua breuibus et ponderosis verbis vaticinium proposuit, illi sensus non erit obscurus. Quodsi quoque aliquis ex verbis non potuisset cognoscere, in quem finem coelestis Pater impios illos ad sepulcrum, et diuitem in morte Seruatoris constituisset; certe tamen Propheta suo tempore sensum exposuerit. Et quia vaticinium, non poterat non breuibus verbis proponi, vt complementum ipsum sensum clariorem redderet. Satis tunc temporis erat, vt ex verbis nostris cognoscerent, impios ad sepulcrum, et diuitem in morte Messiae constitutum iri. Quem in finem autem sint constituti, impletio nos doceat, qui ex Matthaeo discimus, illos sepulcrum custodibus occupasse, hunc autem pium diuitem in morte Seruatoris nostrum sepelisse. Hanc sententiam stilo prophetico conformem esse, nonnullis exemplis huius praestantissimi V. F. euangelii docebo. Nullus certe Theologorum nostrorum erit, qui neget, verba com. 8. de infernalibus cruciatibus Domini nostri esse exponenda. Si vero nondum impleta essent, nonne sensus verborum, omnis solatii plenorum, nobis esset obscurus? Vates annunciat com. 12, Dominum nostrum et Seruatorem Iesum maleficis adnumeratum iri. Nisi impletio horum verborum adesset, sine dubio ita exposuissemus: maleficus habitus fuit, vt maleficus mortis damnatus est. Quae quidem expositio his in amoenis verbis includitur, verum tamen sensum perfecte non exprimit. Respicit enim vates non solum ad blasphemiam illam accusationem coram Pilato: nisi hic esset κοκοποιος, illum tibi non tradidissemus; sed imprimis ad actum Dominum nostrum Iesum crucifigendi, quo in medio

Λησων

λησαν cruci affigebatur, vt claris verbis Marcus XV, 27. 28.
 nos edocet. Deinde obiici posset, secundum meam expositio-
 nem verba inuersa esse, quorum ordo hic esset: constituit autem
 diuitem in morte eius, et impios ad sepulcrum eius. Id quod
 quidem figura, quae πρωθυερον audit, defendi potest, quam
 tamen hoc in loco non accipio, sed potius iudico, Prophetam
 ob ordinem et sensum non aliter loqui potuisse. Grauius enim
 verbis depingit com. 8. sanguinolentum Pharisaeorum animum,
 qui non prius faciebatur, quam Seruatorem nostrum interfecif-
 sent. Attamen haec omnia efficere non potuissent, nisi iam ab
 aeterno Deus decreuisset, vt Iesus omnium nostrum peccata in
 se susciperet, qui quoque omnia ad bonum et salutarem euentum
 direxit. Horum impiusimorum propositum erat quidem etiam
 post mortem Seruatoris malignum; sed Deus constituerebat illos ad
 sepulcrum eius. Quomodo vero ad illud efficiendum ordinari
 poterant, vt sepulcrum custodirent? Vates in sequentibus verbis
 illud indicat, constituit diuitem in morte eius, qui sanctissimum
 corpus Iesu Domini nostri sepeliret; et quidem haec omnia ideo
 fiebant, et constituta erant, quia Iesus Dominus noster nullam
 rapinam fecerat, nec vllus dolus in ore Seruatoris nostri fuerat.

ΤΟ ΠΝΕΥΜΑ ΜΗ ΣΒΕΝΝΥΤΕ ΠΡΟΦΗΤΕΙΑΣ
 ΜΗ ΕΞΟΥΘΕΝΕΙΤΕ ΠΑΝΤΑ ΔΟΚΙΜΑΖΕΤΕ
 ΤΟ ΚΑΛΟΝ ΚΑΤΕΧΕΤΕ.

ad 2.

00 A 6426

ULB Halle
002 927 322
ULB Halle
Anhang

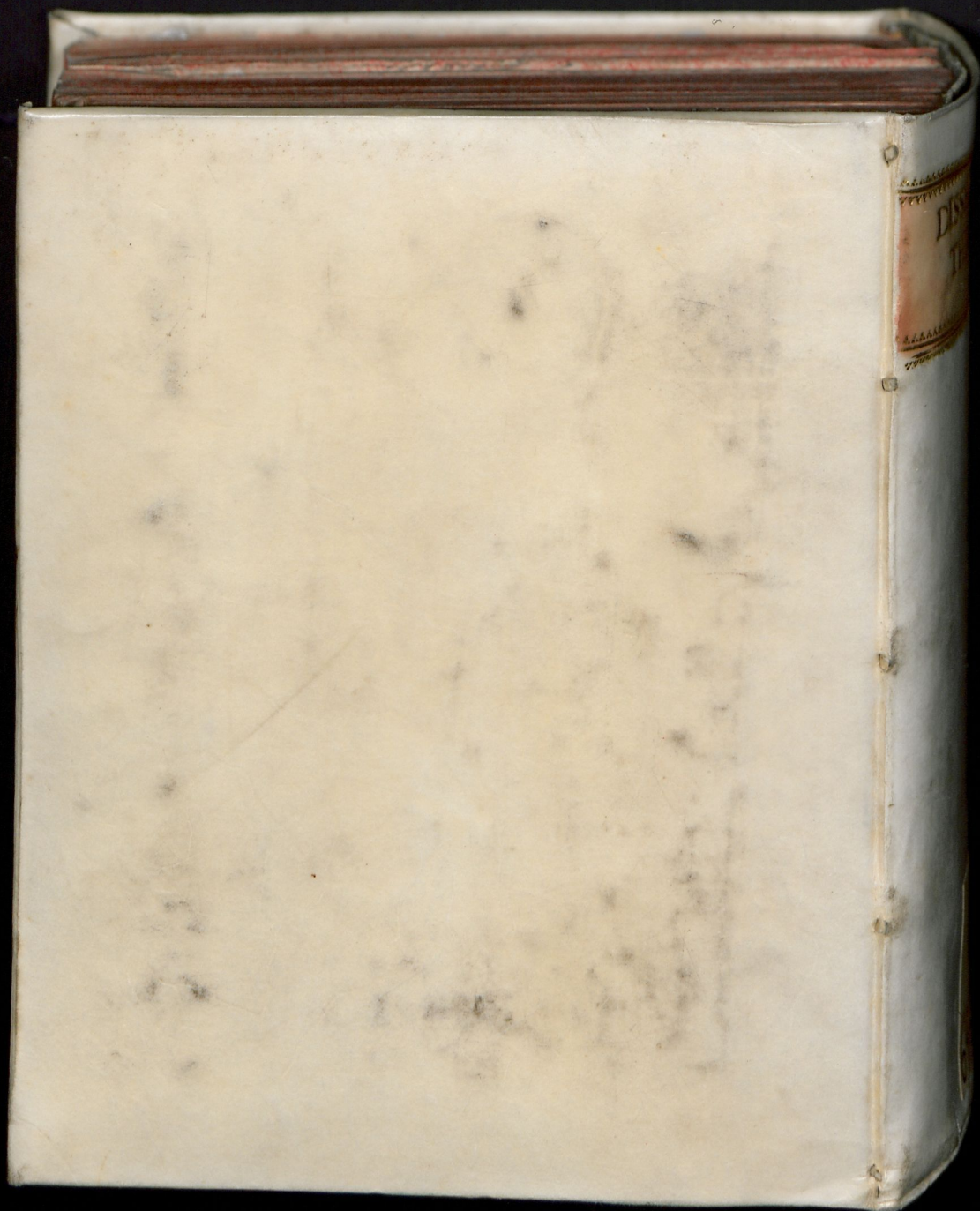
Datum:

2008 56.

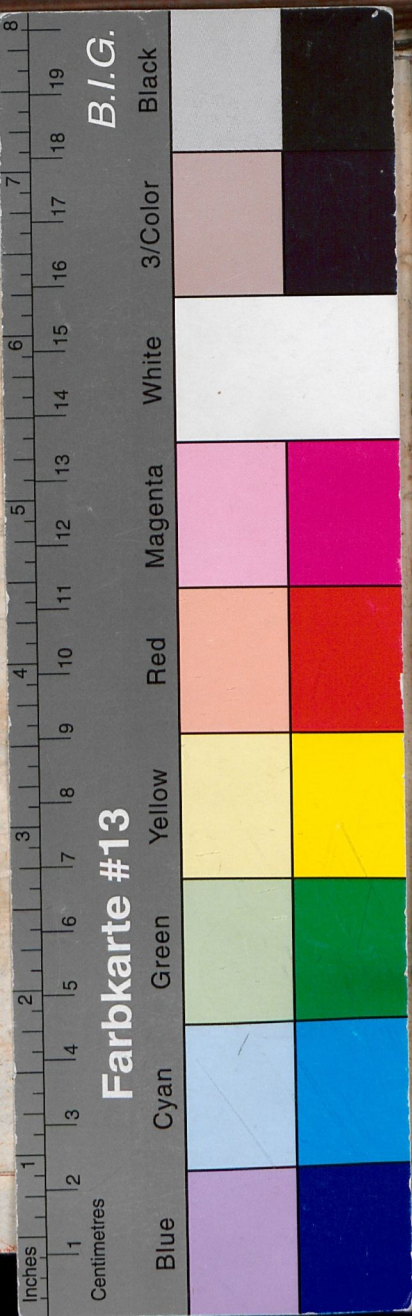
K. W. 2.

NOVA DISQVISITIO 36
DICTI DIFFICILLIMI
ESAIAE LIIL. v. 9.

QVA
V I R O
MAGNIFICO SVMME VENERANDO EXCELLEN-
TISSIMO, AMPLISSIMO DOMINO
DOMINO
IOHANNI CHRISTIANO
STEMLERO

S. S. THEOLOGIAE DOCTORI CELEBERRIMO
SVPERINTENDENTI ET PASTORI TORGAVIENSI
ADHVC MERITISSIMO, NVNC AVTEM IN SERENISS. DVCIS
SAXO-WEISENFELSENSIS AVLAM, VT ILLI A CONFESSIONIBVS,
CONCIONIBVS ET CONSILIIIS ECCLESIASTICIS SIT,
CLEMENTISSIME VOCATO

TANTAM SPARTAM

OBSERVANTISSIME GRATVLATVR
CHRIST. GOTTLOB FRIDERICVS WOLFF
M. A. ET AD D. PETRI CATECH.

LIPSI AE
EX OFFICINA LANGENHEMIANA.
M DCC XLII.